

Altı-Yirmi Dört Ay Arası Yaş Grubunda Beslenmeyle İlgili Anne ve Babaların Bilgi ve Deneyimlerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Parents' Knowledges and Experiences about Infant Feeding in Children between Six-Twenty Four Months

Zeynep Kaya, Özgül Yiğit*, Meltem Erol*, Özlem Bostan Gayret*

Van Devlet Hastanesi, Aile Hekimliği Kliniği, Van, Türkiye

*Bağcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul, Türkiye

Öz

Amaç: Erken çocukluk döneminde tamamlayıcı beslenme önemlidir. Ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, 6-24 ay arasında beslenmeyle ilgili anne ve babaların bilgi ve deneyimlerini değerlendirmek amacıyla düzenlendi.

Yöntemler: Bağcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne 25.09.2012 ve 25.11.2012 tarihleri arasında başvuran, 250 anne ve 167 baba olmak üzere, toplam 417 ebeveyne anket uygulandı. Tamamlayıcı beslenme konusundaki bilgileri sorgulandı.

Bulgular: Annelerin çoğunluğunun eğitim düzeyi orta ve atındaydı. Tamamlayıcı beslenmeye başlama zamanı ve gıdanın cinsi ile annelerin eğitimi ve yaşlarıyla arasında anlamlı ilişki olduğu görüldü. Babaların eğitim düzeyi durumu ile anne sütü ile beslenme ve tamamlayıcı gıdaya başlama zamanının bilinmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardı ($p=0,005$).

Sonuç: Sağlıklı çocuk gelişimi için ebeveynlerin tamamlayıcı beslenmeye başlama zamanı ve gıda içerikleri hakkında eğitilmeleri önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Anne, baba, tamamlayıcı beslenme, süt çocuğu

Abstract

Aim: Complementary feeding is important in early childhood. Therefore, raising awareness of families about complementary feeding is of importance. In this study, we aimed to evaluate the parents' knowledge and experience of infant feeding.

Methods: This study was made in the pediatric outpatient clinic at Bağcılar Training and Research Hospital between 25.09.2012 and 25.11.2012. A questionnaire including questions regarding infant feeding was administered to 417 parents (250 mothers, 167 fathers).

Results: The mothers had a moderate or low education level. It was observed that starting complementary feeding and the kind of the food significantly correlated with the age and the education level of the mothers. The education level of the fathers was found to be statistically significantly correlated with the knowledge of breastfeeding duration and the time of starting complementary feeding ($p=0.005$).

Conclusion: Education of parents about time to start complementary feeding and food ingredients is important for healthy growth and development of children.

Keywords: Mother, father, complementary feeding, infant

Giriş

Erken çocukluk gelişimi çocukların hayatının erken dönemlerindeki (0-8 yaş) fiziksel, mental ve sosyal gelişimini kapsamakta ve beslenme, sağlık, zihinsel gelişim ve çocukların sosyal iletişimleri için gerekli tüm girişimleri içermektedir.

Erken çocukluk gelişimini etkileyen üç ana bileşen beslenme, çevre ve eğitimidir. Sağlık bu üç faktörden de etkilenmekte, aynı zamanda bozulan sağlık da bu faktörleri etkilemektedir (1). Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaygın bir sorunu olan yetersiz ve dengesiz beslenme; bir yandan bireylerin

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Özlem Bostan Gayret
Bağcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul, Türkiye
E-posta: ozlem_bostan@mynet.com

Geliş Tarihi/Received: 03 Kasım 2015 **Kabul Tarihi/Accepted:** 08 Ocak 2016

Haseki Tıp Bülteni,
Galenos Yayınevi tarafından basılmıştır.
The Medical Bulletin of Haseki Training and Research Hospital,
published by Galenos Publishing.

fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerini, diğer yandan da toplumun ekonomik ve kültürel gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler en çok bebeklerde ve çocuklarda görülmektedir. Önemli ölçüde anne sütünün yeterli süre verilmemesiyle ortaya çıkan malnütrisyon (kötü beslenme), gelişmekte olan ülkelerdeki çocuk ölümlerinin yaklaşık %50'sinin nedenini oluşturmaktadır (2). Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) verilerine göre yetersiz ve dengesiz beslenme, çocuk ölümlerinin %7'sinin birincil, %46'sının ise ikincil nedenidir (3). İlk 6 ay yalnız anne sütüne devam edilmesi sonrasında ek besinler takviyesi ile her yıl dünyada 1,3 milyon bebeğin ölümden yaşama döndüğü görülmektedir (4). Bebeğin anne sütü ile beslenmeden erişkin tip beslenme dönemine geçtiği ve yavaş yavaş ek gıdalara alıştırıldığı bu döneme "ek besinlere geçiş" (weaning period) denmektedir. Bu dönemde bebeğin anne sütüyle beslenmesi devam etmekte, bunun yanı sıra sıvı, yarı katı, katı gıdalar alıştırmak suretiyle verilmektedir. Bu dönemdeki beslenmeye tamamlayıcı beslenme de denilmektedir (5,6). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları'na (TNSA) göre bebek maması ve diğer sıvılara erken başlama pratiklerine sıklıkla rastlanmıştır. TNSA-2008'de bebeklerin %8'i 6. aydan önce ek gıda alırken bu oran TNSA-2013'te %12 olarak tespit edilmiştir. Diğer taraftan bebeklere verilen tamamlayıcı gıdaların ayına uygun verilmediği de saptanmıştır. Bu durum tamamlayıcı gıdaya geçiş sürecinin halen önemli bir sorun olduğunu göstermektedir (7).

Bu çalışmada, bebek beslenmesinde özellikle annelerin tamamlayıcı beslenme ile ilgili bilgi düzeylerinin ölçülmesi, anne eğitimi, anne yaşı ve geleneksel alışkanlıklarının çocuk beslenmesindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca babaların çocuk beslenmesindeki bilgilerinin değerlendirilmesi planlanmıştır.

Yöntemler

Bu çalışma, İstanbul Bağıcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Hastalıkları Polikliniği ve Çocuk Acil Servisi'ne 25.09.2012 ve 25.11.2012 tarihleri arasında başvuran, 250 anne ve 167 baba olmak üzere, toplam 417 ebeveyn anket uygulanarak tanımlayıcı, kesitsel tipte yapılmıştır. Araştırma, 6-24 ay arasında beslenmeye ilgili anne ve babaların bilgi ve deneyimlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Veriler, soru formuyla anne ve baba ile yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir. Soru formunda; çocuğa ait genel bilgiler, ebeveynin eğitim düzeyi, İstanbul'da yaşama süresi, memleketi, cinsiyeti, yaşı, çalışma durumu, çocuk beslenmesi konusundaki bilgileri ve bu bilgiye ulaşma şekli sorgulanmıştır. Altı-yirmi dört ay arasındaki çocukların tamamlayıcı gıda ile beslenme durumları, ebeveynlerin demografik özellikleri ile ilişkilendirilmiştir. Görüşmeler tek kişi tarafından yapılmıştır.

Çalışma Bağıcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır ve hastalardan Helsinki Deklarasyonu'na uygun olarak bilgilendirilmiş yazılı onam alınmıştır.

İstatiksel olarak verilerin karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Çalışmamıza dahil edilen 250 çocuğun %62,8'i erkek, %37,2'si kızdır. Yaşlarına göre %27,6'sı 6 ay ile 1 yaş arasında, %72,4'ü 1 yaş üzerindedir.

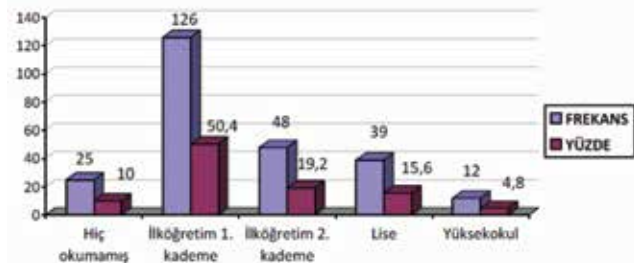
Çalışmaya katılan annelerin %10'u (25 kişi) hiç okumamış, %50,4'ü (126 kişi) ilköğretim birinci kademe mezunu, %19,2'si (48 kişi) ilköğretim ikinci kademe mezunu, %15,6'sı (39 kişi) lise mezunu ve %4,8'i (12 kişi) yüksekokul mezunudur (Grafik 1).

Annelerin eğitim düzeyi ile tamamlayıcı beslenmeye başlama ayı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p=0,01$) saptanmıştır. Annelerin eğitim durumu değiştikçe tamamlayıcı beslenmeye başladığı ay da değişmektedir (Tablo 1).

Annelerin eğitim düzeyi ile başlanılan tamamlayıcı gıdanın cinsi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,05$). Annelerin eğitim durumu değiştikçe tamamlayıcı beslenmeye başladığı besin de değişmektedir. Ev yapımı yoğurt ile başlayanların eğitim durumunun daha yüksek olduğu görülmektedir (Grafik 2).

Annelerin yaşı ile bebeğine tamamlayıcı gıda vermeye başladığı ay arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p=0,015$). Yani annenin yaşı değiştikçe tamamlayıcı gıdaya başlama ayı da değişmektedir. Yirmi beş yaşın altında ve 35 yaş üzerindeki annelerde tamamlayıcı gıdaya erken başlamaya eğilim olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Babaların eğitim durumu ile tamamlayıcı gıdaya başlama zamanının bilinmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p=0,005$). Babaların eğitim durumu arttıkça tamamlayıcı gıdaya başlama zamanı ile ilgili bilgi artmaktadır (Tablo 3).

Grafik 1. Annelerin eğitim düzeylerinin dağılımı

Babanın eğitim düzeyi ile anne sütüne ne kadar devam edilmesi konusundaki bilgileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p=0,001$). Babaların eğitim düzeyi arttıkça daha bilinçli oldukları görülmüştür (Grafik 3).

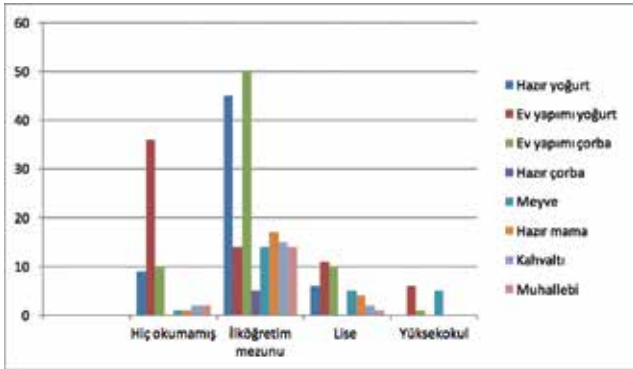
Tartışma

Bebeklik dönemindeki beslenme büyüme ve gelişmeyi sağlamakta ve hastalıklardan korunmada da önemli rol oynamaktadır. Bir çok çalışmada yalnızca anne sütü ile beslenen bebeklerde enfeksiyon hastalıklarının az görüldüğü gösterilmiştir. Bu nedenle DSÖ tüm bebeklerin doğumdan başlayarak ilk altı ay boyunca yalnızca anne sütü ile beslenmesini ve anne sütü alımının iki yaşına kadar sürdürülmesini önermektedir (8). Anne sütünün tek başına süt çocuğunun enerji ve besin öğeleri gereksinmesini tam olarak karşılamadığı dönemde anne sütü ile birlikte diğer yiyecek ve içeceklerin verilmesine "tamamlayıcı beslenme" adı verilmektedir. Uygun zamanda başlatılan ve kurallara uygun şekilde sürdürülen tamamlayıcı beslenme, bebeğin bir yaş civarında aile sofrasındaki yiyecekleri tüketebilecek olgunluğa ulaşmasını sağlar (5,6). Annelerin tamamlayıcı beslenme uygulamaları konusunda bilinçlendirilmesi çocuk

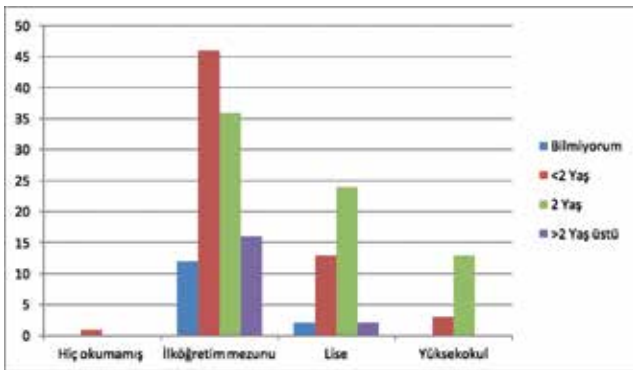
sağlığı açısından son derece önemlidir. Her ne kadar sağlık çalışanları yol gösterse de bunu hayata geçirmeden sorumlu olan annedir ve sonuçtaki başarı uygun hükümet politikaları ve sivil toplumun desteğiyle mümkündür (9).

Bebek dört-altı ayda yarı katı besinleri ağız boşluğunun arka tarafına aktarmayı ve yutmayı başarır. Baş ve boynun nöromusküler kontrolünün tamamlanması, el göz koordinasyonunun gelişmesi, bebeğin anne ve çevre ile ilişkiye geçmesi, oturmaya başlaması, çiğneme ve yutma becerisinin gelişmesi ek besinlere başlanabilmesi için gerekli gelişim basamaklarıdır. Bu nedenlerle ve DSÖ'nün önerisi ile tamamlayıcı besinlere başlama zamanı altıncı aydır (10,11). Diğer taraftan tamamlayıcı gıdaya erken (dördüncü aydan önce) veya geç (altıncı aydan sonra) başlamanın Çölyak hastalığı riskini arttırdığı ileri sürülmüştür (12). Bilimsel veriler yanında geleneksel davranışlar ve annelerin inanç ve görüşlerine göre bebeklerine tamamlayıcı gıda seçimleri de farklı olmaktadır. Yapılan çalışmalarda İtalya'daki annelerin %34'ünün ek besinlere dördüncü aydan önce başladığı, Almanya'da %16'sının üçüncü ayda başladığı, İngiltere'de %51 oranında dördüncü aydan önce ek gıdaya başladığı bildirilmektedir (13-15). Bazı ülkelerde annelerin ek gıdaya oldukça geç başladığı bildirilmiştir. Yapılan bir çalışmada Almanya'da annelerin %20'sinin altı aydan uzun süre tek başına anne sütü verdiği saptanmıştır (16). Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise Erdöl ve ark.'nın (17) 1996'da Trabzon'da yaptıkları çalışmada genellikle üç-dört ay civarında ek gıdaya başladığı, Kayseri'de 2005 yılında yapılan bir çalışmada bebeklerin %80,3'ünde altı aydan önce ek gıdaya başladığı bildirilmiştir (18). Küçük ve Göçmen'in (19) 2012'de yapılan çalışmasında da ek gıdaya başlama zamanı olarak ortalama beşinci-altıncı ay olarak tespit edilmiştir. Bizim çalışmamızda tüm annelerin %71,2'sinde tamamlayıcı gıdaya başlama döneminin beşinci-altıncı aylarda olması DSÖ'nün önerileriyle uyumludur.

Çalışmamızda tüm annelerimizin %71,2'si beş-altı ayda tamamlayıcı gıdaya başlarken %10,8'i dördüncü aydan önce, %16'sı yedinci aydan sonra, %2'si bir yaşından sonra başlamaktadır. Anneleri yaş gruplarına göre ele aldığımızda ise yaş küçüldükçe tamamlayıcı gıdaya daha erken başlamaya eğilim görülmektedir. Yaşı 25'ten küçük annelerin %14,3'ünün dört ay öncesinde, %81'inin ise beş-altı ayda, yani %95,3'ünün altı ay ve öncesinde tamamlayıcı gıdaya başladığı saptandı. Carmichael ve ark. (20) tarafından 2001'de yapılan bir çalışmada da 20 yaşından daha genç olmanın ek gıdaya başlamayı etkilediği gösterilmiştir. Yaş grubu 25-35 yaş olan annelerin ise %71,1'i beş-altı ayda başlarken, %8,1'i dördüncü aydan önce başlamaktadır. Tamamlayıcı gıdanın 5-6 ayda ek gıdaya verildiği grupta anne yaşları dikkate alındığında yaş büyüdükçe yüzdenin düştüğü gözlenmiştir (sırasıyla %81, %71,1, %55,3). Yaş grubu 35-45 yaş olan annelerde ise tamamlayıcı gıdaya başlama diğer gruplara göre daha

Grafik 2. Annelerin eğitim düzeyi ile bebeğine başladığı tamamlayıcı gıda arasındaki ilişki

Grafik 3. Babaların eğitim düzeyi ile anne sütünün kaç yaşına kadar verilmeli sorusuna verilen cevap arasındaki ilişki

farklılık göstermekte idi. Yaşı küçük annelerde çoğunluk altı ay ve öncesinde toplanırken, ileri yaş grubundaki annelerin (35-45) %15,8'inin dört ayın altında, %28,9'unun yedi ay ve üzerinde tamamlayıcı beslenmeye başladığı görüldü. Bu duruma annelerin eski deneyimlerinin, eski beslenme önerilerinin ve geleneksel alışkanlıkların neden olduğu düşünülebilir. Anne yaşlarına göre bu farklılıkların düzeltilebilmesi için geleneksel davranışların saptanması ve beslenme konusunda anne eğitimlerinin yaş gruplarına göre düzenlenmesi uygun olacaktır.

Annelerin tamamlayıcı beslenmeye başladıkları gıdalar farklılık göstermektedir. Yücecan ve ark.'nın (21) 1992'deki çalışmasında annelerin ek gıda olarak ilk seçtikleri gıdaların meyve suyu, hazır mama, inek sütü ve muhallebi olduğu; Gürakan ve ark.'nın (22) 1993'te yapılan çalışmasında annelerin ilk seçeneklerinin hazır mama, muhallebi (pirinç unu ve süt), yoğurt ve inek sütü olduğu; Öztürk ve Öktem'in (23) 2000'deki çalışmasında ilk verilen ek gıdaların hazır mama, muhallebi, meyve suyu ve yoğurt olduğu saptanmıştır. Bizim çalışmamızda ise annelerin tamamlayıcı gıdaya başlarken ilk verdikleri besin incelendiğinde; annelerin %28,4'ünün ev yapımı

çorba ile, %24'ünün hazır yoğurt ile, %12,4'ünün ev yapımı yoğurt ile, %10'unun meyve ile, %8,8'inin hazır kaşık/kavanoz maması ile, %7,6'sının kahvaltı tarzı gıdalar ile (çay ve bisküvi, çay ile birlikte ekmek içi ve peynir, inek sütü ve bisküvi vs.), %6,8'inin muhallebi ile, %2'sinin de hazır çorba ile başladığı saptandı. Annelerin eğitim düzeyi ile ilk başladığı besin arasındaki ilişkiye bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Annelerin eğitim durumu değiştikçe tamamlayıcı gıdaya başladığı besin de değişmektedir. Tamamlayıcı beslenmeye okur-yazar olmayan annelerin %40'ı ev yapımı çorba ile, %36'sı hazır yoğurt ile başlamaktadır. Eğitim düzeyi düşük anneler ile ev yapımı çorba geleneksel olarak devam etmekte iken, hazır yoğurt tüketimi daha fazladır. Bu annelerin hazır yoğurdun daha kaliteli olduğuna inandıklarını düşünmekteyiz. Yüksek okul mezunu anneler ile ise ilk başlanan gıda olarak %50 ile ilk sırayı ev yapımı yoğurt almaktadır. Ev yapımı yoğurt ile başlayanların oranının eğitim düzeyi ile arttığı gözlemlendi. Bunun eğitim ile probiyotik bilincinin artmasına bağlı olduğu düşünüldü. Yine eğitim düzeyi yüksek olan annelerin hazır gıda (yoğurt, çorba, mama) vermedikleri, hazır gıdadan

Tablo 1. Annelerin eğitim düzeyi ile tamamlayıcı gıdaya başlama ayı arasındaki ilişki

Annelerin eğitim düzeyi	Tamamlayıcı gıdaya başlama zamanı							
	≤4 ay		5-6 ay		7-11 ay		≥1 yaş	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Okur yazar olmayan	1	4	14	56	9	36	1	4
İlkokul düzeyi	23	13,6	117	69	30	15,7	4	1,6
Lise mezunu	2	5,1	37	94,7	0	0,0	0	0,0
Üniversite mezunu	1	8,3	10	83,3	1	8,3	0	0,0

Tablo 2. Annelerin yaşı ile bebeğine tamamlayıcı gıdaya başlama ayı arasındaki ilişki

Annelerin yaşı	Tamamlayıcı gıdaya başlama ayı							
	≤4 ay		5-6 ay		7-11 ay		≥1 yaş	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<25 yaş	9	14,3	51	81,0	2	3,2	1	1,6
25-35 yaş	12	8,1	106	71,1	27	18,1	4	2,7
35-45 yaş	6	15,8	21	55,3	11	28,9	0	0,0

Tablo 3. Babaların eğitim düzeyi ile tamamlayıcı gıdaya başlama ayı arasındaki ilişki

Babaların eğitim düzeyi	Tamamlayıcı gıdaya başlama zamanı									
	Bilgisi olmayan		<6 ay		6 ay		7-11 ay		≥1 yaş	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Okuryazar olmayan	1	100	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
İlkokul düzeyi	38	33,7	10	9	39	35,8	7	6,7	16	14,7
Lise mezunu	9	22	1	2,4	26	63,4	2	4,9	3	7,3
Üniversite mezunu	0	0,0	1	6,2	14	87,5	0	0,0	1	6,2

kaçındıkları görülmüştür. Diğer taraftan meyve tercihi de eğitim düzeyi ile artmaktadır.

Sencan ve ark. (24) anne sütü verilme süresinin arttırılmasında babaların annelerle birlikte eğitilmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bizim çalışmamızda da babaların eğitim durumu arttıkça anne sütü verilme süresi konusunda daha bilgili oldukları görüldü. Tüm babalara bakıldığında eğitim düzeyleri ile orantılı olarak iki yaşına kadar anne sütü verme bilgisinin %26'dan %81'e yükseldiği saptandı. Yine babaların eğitim düzeyi arttıkça altıncı ayda tamamlayıcı gıdaya başlanıldığını söyleyenlerin sayısının %32,8'den %87,5'e yükseldiği görüldü. Ozlüses ve Celebioglu (25) yaptığı çalışmada babalar anne sütü konusunda eğitilerek bebeklerin beslenmesi ilerleyen aylarda izlendiğinde, ebeveyn ilişkisinin güçlendiği ve emzirme sürecinin olumlu etkilendiği saptanmıştır. Bizim çalışmamızda babalar tarafımızdan eğitilmemiş, genel eğitim düzeyleri ile anne sütü ve tamamlayıcı beslenme konusundaki bilgileri araştırılmıştır. Babaların eğitim düzeyinin artması annelerin emzirme süresini ve bebeklerin sağlıklı beslenmesini olumlu yönde etkilemektedir.

Sonuç

Çocuklara yönelik birinci basamak sağlık hizmetlerinin amacı çocuğun sağlıklı durumunun devam etmesine yardımcı olmak ve sağlığını en üst seviyeye çıkarmaktır. Bu nedenle bu hizmetin tüm çocuklara ulaşabilmesini sağlamak aile hekimlerinin, çocuk hekimlerinin, çocuklar ile çalışan yardımcı sağlık personelinin birincil sorumluluğu olmalıdır. Eğitimlerde ek gıdaların içerikleri, yararları, başlanmaları için uygun zaman belirtilmelidir. Birebir eğitimlerde doktor ve hemşireler ailenin olanaklarını gözetererek en uygulanabilir beslenme önerilerini vermeye özen göstermelidir ve babalar bu eğitimlere dahil edilmelidir. İlköğretim programları içerisinde sağlıklı beslenmenin ve bebek beslenmesinin ilkelerinin vurgulanması geleceğin anne/babalarının beslenme ile ilgili bilgi donanımlarını sağlayacaktır. Ayrıca medya ve kitle iletişim araçları ile toplumun doğru ve dengeli beslenmesini özendirici yayınlar yapılması, yanlış anlamalara neden olacak söylem ve reklam kampanyalarında bulunulmaması da sağlıklı beslenmeyi, dolayısıyla bebeklerin sağlığını etkileyecektir.

Etik

Etik Kurul Onayı: Çalışma için Bağcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Hasta Onayı: Çalışmamıza dahil edilen tüm hastalardan bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Editörler kurulu dışındaki kişilerce değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Cerrahi ve Medikal Uygulama: Zeynep Kaya. Konsept: Zeynep Kaya, Özgül Yiğit. Dizayn: Özlem Bostan Gayret,

Meltem Erol. Veri Toplama veya İşleme: Zeynep Kaya. Analiz veya Yorumlama: Özgül Yiğit, Özlem Bostan Gayret. Literatür Arama: Özlem Bostan Gayret, Meltem Erol. Yazan: Özlem Bostan Gayret, Özgül Yiğit.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili olarak herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Çalışmamız için hiçbir kurum ya da kişiden finansal destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Özmert E. Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi. *Katkı Pediatri Dergisi* 2003;26:779-811.
- Breast feding counselling. A training course. World Health Organization Geneva, UNICEF 1993.
- Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Çocuk Sağlık Danışma Kurulu 1. Toplantısı Çalışma Grubu Raporu. Ankara, 1996.
- WHO/UNICEF: 1990'lı yıllarda bebeklerin anne sütü ile beslenmesi. Ankara: UNICEF Türkiye temsilciliği, 1992:5-40.
- Agostoni C, Decsi T, Fewtrell M, et al. Complementary feeding: a commentary by the ESPGHAN Committee on Nutrition. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 2008;46:99-110.
- Alvisi P, Brusa S, Alborese S, et al. Recommendations on complementary feeding for healthy, full-term infants. *Ital J Pediatr* 2015;28:41:36.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA_2013_ana_rapor.
- WHO. Infant and young child feeding. Model Chapter for text books for medical students and allied health professionals. Geneva: WHO pres, 2009.
- Coşkun T. Anne sütü ile beslenme. *Katkı Pediatri Dergisi* 2003;2:163-83.
- Tokatlı A. Bebeklerde ek besinlere geçiş "Weaning" dönemi. *STED* 2003;12:134-6.
- Gür E. Tamamlayıcı beslenme. *Türk Pediatri Arşivi* 2006;41:181-8.
- Norris JM, Barriga K, Hoffenberg EJ, et al. Risk of celiac disease autoimmunity and timing of gluten introduction in the diet of infants at increased risk of disease. *JAMA* 2005;293:2343-51.
- Giovannini M, Riva E, Banderale G, et al. Feeding practices of infants through the first year of life in Italy. *Acta Paediatr* 2004;93:492-7.
- Koletzko B, Dokoupil K, Reitmayr S, Weimert-Harendza B, Keller E. Dietary fat intakes in infants and primary school children in Germany. *Am J Clin Nutr* 2000;72(Suppl 5):1392-8.
- Bolling K, Grant C, Hamlyn B, et al. BT Infant Feeding Survey 2005. PL London: PN The Information Centre, National Health Service 2007.
- Fewtrell MS, Lucas A, Morgan JB. Factors associated with weaning in full term and preterm infants. *Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed* 2003;88:296-301.
- Erdöl H, Karagüzel G, Demirbağ C, Mocan H. Trabzon yöresinde anne sütü verme alışkanlığının eğitim durumu ile ilişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi* 1996;13:13-8.

18. Tuna R. Bebeklerde ishal morbiditesi ile beslenme ve büyüme etkileşimleri. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri; 2005.
19. Küçük Ö, Göçmen Y. Çocuk polikliniğine başvuran 6-24 ay arası sağlam çocukların değerlendirilmesi. Bakırköy Tıp Dergisi 2012;8:28-33.
20. Carmichael SL, Prince CB, Burr R, Nakamoto F, Vogt RL. Breast-feeding practices among WIC participants in Hawaii. J Am Diet Assoc 2001;101:57-62.
21. Yücecan S, Pekcan G, Akal E, ve ark. Ankara, İstanbul, Muğla, Yozgat, Sivas ve Tokat illerinde 0-2 yaş grubu çocuk sahibi anneleri beslenme bilgi düzeyi ve uygulamalarının saptanmasına yönelik bir araştırma. Beslenme ve Diyet Dergisi 1993;22:27-42.
22. Gürakan B, Özcebe H, Bertan M. Multipar annelerin anne sütü ile ilgili deneyimleri. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 1993;36:1-10.
23. Öztürk M, Öktem F. Isparta Yeni Şehir Sağlık Ocağı Bölgesi'ndeki 4-24 aylık çocuklarda ek besinlere geçiş döneminin incelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2000;7:53-8.
24. Sencan I, Tekin O, Tatlı MM. Factors influencing breast feeding duration: A survey in a Turkish population. Eur J Pediatr 2013;172:1459-66.
25. Ozlüses E, Celebioglu A. Educating fathers to improve breast feeding rates and paternal-infant attachment. Indian Pediatr 2014;51:654-7.